

Desing-dilemmák

1.

(Mennyi kétszer kettő?) Szinte naponta merül föl a kérdés, milyen tárgyakkal tehetjük otthonossá, egyénivé lakásunkat, hogyan formálhatjuk szűkebb és tágabb környezetünket, mi az, amit érdemes és szükséges nagy sorozatokban gyártani, s melyek azok az eszközök, dísz tárgyak, melyek egyediségére, különösségére mindig is szükség lesz? Hiába vetődik fel bennünk a mit vegyünk? kérdése, a válasz az amit kapunk! prózái és szürke sívársága. Pedig lassan két évtizede ott a kihívás a társadalom, iparművészet, építészet, képzőművészet, kereskedelem előtt: *célszerű, olcsó és szép tárgyakat, emberi környezetet teremteni a ma emberének.*

Az életszínvonal-emelkedés nem mindig páralel az izlésszínvonal-emelkedéssel. Sokszor fölmerül a kérdés, hogy nem jól sáfárkodunk szellemi tőkénkkel, lenézzük-lebecsüljük a közönséget, nem veszünk föl időben a kor kihívóan odadobott kesztyűjét, lépéshátrányban vagyunk lehetőségeinkkel is. Mert hiába tervezünk szép autóbuzst, nagyszerű egyedi épületet, ott van mellette az unalmas lakótelep, a korszerűtlen vasúti kocsik; hiába igényeljük, hogy lakásunkban harmonizáljon a szőnyegpadló, a tapéta és a függöny, legfeljebb iparművészek által nyugati lapokból kóppintott fémlábas üvegasztal jelentheti számunkra a legkorszerűbb lakberendezési tárgyat; hiába születik meg tervezőink agyában a lakótelepi kis lakásokban jól funkcionáló és esztétikus kisbútorcsalád, ha a kereskedelem — mielőtt körültekintően tájékozódna — visszautasítja a felkínált lehetőséget. S akkor még nem is beszélünk öltözködésünkről, étkezésünkről, csomagolóanyagainkról, propagandánkról — egyszerűen, mindennapjaink környezetkultúrájáról.

Érdekes volna pontosan tudni, milyen erők ostromozzák, s milyen gyepölőzik azokat a törekvéseket, amelyek a korszerű környezetkultúra eredményeit igyekeznek beplántálni mindennapjainkba? Mert így csak az egymásra mutogatást konstatálhatjuk: iparművész mondja: nem kell a terve a gyárnak; gyár mondja: nem kell új terméke a kereskedelemlnek; kereskedelem hivatkozik a piacra, piac mutogat a vásárlóra, a vásárló számonkéri az iparművésztől, hogy miért nem jár agya és keze az ő igényei szerint? Teljes tehát a kör, a felelősségáthárítás, bár pofonegyszerűnek, kétszerkettőnek tűnik a megoldás, kiszállni igencsak nehéz a ringliszálból.

Ezelőtt hat évvel egy NSZK-ban tartott desingtanácskozáson hangzott el a következő gondolat: „Tudjuk, hogy a környezet-alkotás csak megfelelő cselekvés alapján lehetséges, és tudjuk azt is, hogy nemzetközi politikai és gazdasági téren ezt megelőzően különféle döntéseket kell hozni. A desing — bármilyen átfogóan ragadjuk is meg a hozzá kapcsolódó tevékenységet — egymagában még nem elég...” S hogy lenne elég nálunk, Magyarországon, amikor még az alapfogalmak tisztázásáig sem jutottunk el, nemhogy a szemléletformálás és az egymáshoz fogaskerekeként kapcsolódó közös cselekvésig. Zavar tapasztalható nálunk már az alapfogalmak tekintetében is. Desing, iparművészet, ipari formatervezés, népi iparművészet, mennyi tisztázatlan fogalom, tisztázatlan szerepvállalás, ködös célok halmaza. A desing magyar módra — e mai közegben nem lelhet mást, mint az iparművészek által tervezett, de (!) az ipar által gyártott iparművészet. Ennek minden ellentmondásával, gondjával, tisztázatlanságával.

2.

(Tudathasadások.) A Csongrád megyei tanács végrehajtó bizottsága mellett működő művészeti tanácsadó testület a közelmúltban elemezte e táj iparművészetének sajátos helyzetét. A statisztikák szerint Csongrád megyében jelenleg 23 iparművész dolgozik

(14 Vásárhelyen, 8 Szegeden, 1 Szentesen), közülük 17-en ipari vállalatok státusában. Ez önmagában jó aránynak tűnhet, elmentmondásai mégis első pillanatra nyilvánvalóak akkor, ha hozzátesszük, hogy Szegeden — három belsőépítész kivételével — egyetlen, piarban dolgozó iparművész sincs; akkor, ha hiszünk a FIM Alföldi Porcelángyára igazgatójának, aki szerint a vásárhelyi üzemben háromszor annyian dolgoznak, mint amennyire szükség volna; akkor, amikor egyértelműen bizonyított, hogy ezek a főiskolát végzett iparművészek nem művészekként, hanem mondjuk gyártmányfejlesztőként, műszaki ügyintézőként, fejlesztési osztály munkatársaként, meglehetősen alacsony fizetésért és vitatható hatásokkal kénytelenek dolgozni. A tudathasadások azonban nem Csongrád megyei sajátosságok. Bár tudjuk, hogy „az iparművészeknek is csak egy része tekint hivatásnak a szép és jó gyerekcipőt, a sorozatban gyártható egyszerű porcelán edényt, a jó szőnyeg és a kényelmes karosszék tervezését, s ez a rész lehet a kisebb”, mégis érdemes tágabb horizontokat is fölcsakítani.

A sok ellentmondás között az éltre kíváncsok, hogy igen bonyolult és nehéz megteremteni a művészet és technika új egységét, azaz „magyarul” a szocialista desing-t. Amíg a művészeti gondolkodás a hajtóerő, addig a meglehetősen macacs és rugalmatlan technika a fék. De ellentmondás tapasztalható, ha a problémát horizontális és vertikális szempontok szerint ütköztetjük. A gyárban dolgozó iparművészek, ha új munkához fog, figyelembe kell vennie a funkciót, az anyag, a forma és a technológia megannyi szabályát, lehetőségét, s csak ezeknek szorításában teljesítheti ki tevékenységét, valósíthatja meg elképzeléseit. Mindez viszont függ attól a vertikumtól, melynek összetevője az ipar felkészültsége, mobilitása, szemlélete, a kereskedelem megannyi összetevője, a piac sikere vagy sikertelensége és a vásárlói igények tettenérése, kielégítése vagy éppen módosítása. S csak ezek után jön — s mindezek figyelembe vételével — az iparművész munkája. Az sem hanyagolható el, hogy minden ipari formának tulajdonképpen kettős jellege van, egyik eleget tenni a funkcióknak, a lehető legoptimálisabban megfogalmazni a tárgy hivatását, a másik az alkotói mozzanatot, mely minden művészi tevékenység alapja, a gondolat formába öntése, megjelenítése. S aztán itt egy újabb ellentmondás, mely a sorozatgyártás pontosága, tökéletessége, olcsósága és tömegtermelése, valamint az egyedi, semmihez sem hasonlítható, drága és úgy mondanám, arisztokratikus iparművészeti tárgyak iránt megnyilvánul. Ha ehhez még azt is hozzátesszük, hogy a mai iparművészeti képzésben az anyagismeret, az esztétika, a formaalakítás, a műfaj történet mögött igencsak elmarad az ipari-technológiai ismeretanyag, akkor nem lehet véletlen, hogy a végzett fiatalok ódzkodnak a gyári munkától, nehezen szoknak bele a szigorú törvényeibe, elkedvetlenítik őket a kezdeti nehézség és

sikertelenség, gyakran ugródeszkának tekintik, s bizonyos tapasztalatok és sikerek után önként vállalják a szabadúszást.

3.

(Buvópatakok.) Számos alkalommal bizonyították a megyében élő iparművészek, hogy méltóak nevére, számítani lehet föl-készültségükre, szellemi kapacitásukra. Környezetünk tárgyai címmel 1978-ban úttörő jelentőségű kiállítást rendeztek Hódmezővásárhelyen, melynek biennálé jellegű folytatása, ki tudja, milyen okok folytán, elmaradt. Ez év tavaszán viszont megrendezték a Finomkerámia Ipari Művek első kiállítását, melyet két évenként szeretnénk ismételni. Ezenkívül az itt élő művészek több nemzetközi és országos tárlaton, pályázaton szerepeltek, megbízásoknak tettek eleget, köztéri munkákat készítettek. Csakhogy — ami a lényeg — sikeres munkáik alig-alig törtek be a gyártószalagok közvetítésével a kereskedelmi hálózatba. Egy — az Alföldi Porcelángyárban dolgozó — iparművész, ha nagyon jól dolgozik, háromévenként juthat megvalósult, sorozatban gyártott elképzelésekhez, a produktumon azonban nem szerepel a neve! Közben legfeljebb a meglévő edényekre tervezhet dekorációt. Talán ez is az oka — hogy a besorolások tisztázatlansága, az alacsony fizetés, a sikerélmények és fejlődés hiányossága mellett — a nagy fluktuációnak, az egzisztenciális gondoknak és annak, hogy legtöbbször a szabad szellemi kapacitásukat más területen igyekeznek levezetni. Egyedi darabokat készítenek, közösségi megbízásokat kielcselnek, próbálnak bekerülni egy-egy alkotói csoportba, nem is mindig méltó feladat reményében. Így aztán joggal érzik, hogy kizsurlóznak a művészet periferiájára, és kiszolgáltatottjai egy rosszul működő mechanizmusnak.

Mindezek ellenére úgy tűnik, tanál lehetünk a szemlélet mocsanásainak. Fölsejlenek egy Stúdió-hálózat körvonalai, melynek keretében az iparművészek sikeres elképzeléseiket kis sorozatokban megvalósíthatják és értékesíthetnek. Talán érdemes volna azon is elgondolkozni, hogy — ha a megyében megvalósulna az a terv, hogy a gyárakban ezeket az elképzeléseket önköltségi áron elkészíthetnék a tervezők — évenként egy közös, árusítással egybekötött bemutatót közönség elé léphetnének, tesszem azt a Szegedi Ipari Vásár egyik pavilonjában. Arra is történtek már kezdeményezések, hogy az építésszek egy-egy jelentősebb beruházás során együtt dolgozzanak képzőművészekkel és iparművészekkel, sőt az sem túlságosan távoli álom, hogy egy-egy vállalat vagy szövetkezet célfeladatként ad megbízást iparművészeknek, alkalmazott grafikusnak például egy termékcsalád megjelenésének, csomagolásának, propagandájának tervezésére.

Az igazi, és hiszem, hogy az iparművészek számára legideálisabb állapot az lenne, ha maga az üzem, a gyár lehetne legfontosabb kifizetési terepük, önmegvalósítási műhelyük. E keretben olyan összetett mechanizmus pontos és nélkülözhetetlen alkotó részeinek tudnák magukat, melynek célja és feladata a szocialista tartalmú, komplex tárgyi környezet kialakítása, formálása.

TANDI LAJOS

Pákolitz István

Galamb

Noétól Picassóig szüntelenül mozgósít;

világnyi küldetéssel uszít a békekességre;

nem szegi kedvét-szárnyát meggyötrik bár a kánnyák;

a fegyverdúlás közben gallyával fölénk röpöppen;

ahogy fortyog a század, úgy tereblyül ága;

a békés jóhírt szőlja reményzöld lobogója.

Katona Judit

Fekete madonnák

Sötét a félcipőjük, lábukon flórharisnya. Csoszogva, félve járják az orvostól a boltig útjukat oda-vissza.

Fulladva meg-megállnak, sápadtak, mint a bábuk: már csipegetve esznek, szatnyrukban kenyér és tej. Cérnagykony a lábuk.

Csoszogva, félve lépnek, flórharisnyájuk barna. Tündöklök az időben létük madonna-arca.

Pályák, sorsok, sorsfordulók

Ebben az évben 5550 nyolcadik osztályos tanuló végez Csongrád megyében, 434-gyel több mint tavaly. A végzők 97 százaléka (5370 gyermek) kíván tovább tanulni. Az iskolai kapacitásra épülő beiskolázási terv 6170 tanuló — olyan módon, hogy más megyékből mintegy 900 fő kerül a Csongrád megyei középfokú iskolákba, Csongrád megyéből más megyébe megy évente mintegy 200 tanuló. A megye 24 szakközépiskolája több megyére kiterjedő, vagy országos beiskolázási.

A szegedi gimnáziumok szintén beiskoláznak évente 30—40 tanuló más megyéből. Egyenlőben tehát évente mintegy 700 fő többlettel számolunk. A megyék közötti beiskolázási forgalom egyenlege további 100 fővel növekedhet, s emellett az összes Csongrád megyei továbbtanulni szándékozó fiatal beiskolázható a leendő munkáltatói igények, illetve az iskolai helyek alapján.

A nagy számaok tehát kifogástalanul egyeznek, de mit mutatnak a részletek?

Csongrád megye érettségire adó iskoláiba 874-gyel többen jelentkeztek, mint az oda felvételők száma, a szakközépiskolákba viszont a tervezettnél mintegy 400-zal kevesebb a jelentkező.

A gimnáziumok és szakközépiskolák a kitűnő és jeles tanulókat felveszik. Még bekerül a jó osztályzatnak zöme, de ezek közül már több iskola kénytelen elutasítani, illetve a jelentkezési lapokat a második helyen megjelölt iskolába küldeni. Ha a második helyen jelölt iskolánál is nagy a túljelentkezés, a felvételt itt is megtagadják. A közepes vagy elégséges osztályzatú tanuló felvétele ilyen mezőnyben szinte elképzelhetetlen. Jelentkezési lapjuk továbbküldése a második helyen jelölt iskolához még kisebb eséllyel történik, ha nem szakközépiskolát jelöltek meg.

Az iskolák osztályfőnökei, pályaválasztási felelősei ezeket az esélyeket ismerik. Nem áll jogukban viszont még elégséges tanuló esetében sem megtagadni a gimnázium vagy szakközépiskola jelölését. A jelentkezési lapok ki-töltésekor az osztályfőnökök sokszor idegtépő harcot vívnak a szülővel, hogy az igényeket reális szintre vigyék, de a szülők jelentős hányada nem hajlandó tudomásul venni gyermeke alacsony teljesítményét. Céljuk érdekében a legkülönbözőbb szerveket és fórumokat mozgósítják meg, óriási többletmunka és dilemma elé állítva a megcélzott iskolák vezetőit — az esetek zömében eredménytelenül. S ezek után ott áll több száz gyermek és szülő teljesen tanácstalanul: hogyan tovább? Még elképzelésük sincs. Ilyenkor ismét felajánljuk a pályaválasztási intézet segítségét.

Egy dolog biztos: a megye valamennyi továbbtanulni szándékozó fiatalja számára tudunk továbbtanulási lehetőséget biztosítani, de csak a népgazdaság konkrét igényéhez igazodó szakközépiskolákban.

mákon pályákon. Az érettségire adó középiskolák többletét a szakközépiskolák iskolák felé fogjuk terelni, s minél később hajlandó valaké az osztályzatai alapján reális lehetőségeinek megmérésére, annál kevesebb választási lehetősége marad. Elégséges, vagy közepes osztályzatú tanuló esetében helyesebb, ha a szülő nem várja meg, míg a második helyről is elutasítják, hanem valamelyik szakközépiskolába kerüljen, ahol a szakközépiskolákba átküldését, a szakközépiskolák benépesítésénél a korábbi években is megszokott volt az átirányítás, azonban még az elmúlt évben is az összes továbbtanuló 46 százaléka jelentkezett első helyen szakközépiskolába. Idén az arányuk 42 százalékra esett vissza.

A megnövekedett tanulólétszám mellett a szakközépiskolákba jelentkezők arányának csökkenése komoly mértékben növeli az átirányítások számát, s eleve növeli a lemorzsolódás esélyét is. Az elmúlt évben 340 tanuló került átirányításra a különböző iskolákba felvételre, idén 4—500 fővel számolunk.

A megye középfokú szakemberigénye szükségessé tenné, hogy a környező megyék szakközépiskoláiba irányítsunk tanulókat. Így például szinte korlátlan elhelyezkedési lehetőség lenne a megyében növényvédelmi szakos középfokú kádereknek és a képző iskola Békésben még most is fogad fiúkat, lányokat. Békéscsabára nyomdaipari szakközépiskolára fiúkat, lányokat, ugyancsak Békéscsabára út-, hidépítési és fenntartási szakközépiskolába fiúkat, Kiskőrösre a szőlő- és gyümölcsstermesztő szakra fiúkat, lányokat tudnánk beiskolázni. Nagykanizsán, a szakközépiskolába mélyfűró, szénhidrogén-termelő és gázipari szakra tudnánk felvenni fiúkat. Zöld-szégtermelő szakmába fiúk és lányok jelentkezhetnének a kerétszeti szakközépiskolába Gyulára stb.

A megyén kívüli szakközépiskolai lehetőséget korántsem tudjuk kihasználni, mert a szülők és a tanulók is idegenkednek a családi háztól távoli elhelyezkedéstől, pedig ezekre a szakmákra a megyében nagy szükség van, s ez biztosítana a lakóhelyhez közeli jó munkavállalási lehetőséget az iskola elvégzése után.

A szakközépiskolák intézeteknél a textilipari, cipőipari, vasipari, építőipari, konzervipari szakmákba még fel tudnánk venni tanulókat. Az úgynevezett divatszakkörök még a jobb tanulmányi eredményű tanulókat is nehezen tudnak bejutni (például autószerelő, szobafestő, fodrász, ruházati eladó stb.).

Mindezeknek, akiknek beiskolázásuk bizonytalan, célszerű minél előbb akár személyesen, telefonon vagy levélben felkeresni intézetünket, hogy minél megnyugtatóbban történjen egy-egy pályá, egy-egy objektív lehetőségekkel behatárolt sors eldöntése.

DR. KAPÁS PÁL,
a Csongrád megyei
Pályaválasztási Tanácsadó
Intézet igazgatója